

10. Наявність та використання торгової мережі на ринках області в 2014 році: статистичний бюлетень / Відпов. за випуск Н. В. Куніц. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 20 с.
11. Підприємства, що займаються роздрібною торгівлею: Статистичний бюлетень / Відпов. за випуск Н. В. Куніц. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 42 с.
12. ТОВ «СЕ Борднетце-Україна» / Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2008. – Т. 4. А-Я. – 788 с.
13. Торгівля / УРЕ. Видання друге. – К. Головна редакція УРЕ. – Том 11. Стодола – фітотерапія. – 606 с.
14. Торгівля Тернопільської області у 2017 році: Статистичний збірник / За редакцією Н. С. Дідунік; Відпов. за випуск Н. В. Куніц. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 162 с.

Кривий Ю.

магістрант II курсу

спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник – доц. Заблоцький Б. В.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Під впливом аграрних реформ в Україні проходять корінні зміни в сільському господарстві. Особливо актуальним є вивчення суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства адміністративного району. Важливе значення має виявлення типових та специфічних чинників діяльності сільськогосподарських підприємств району, їх функціональних зв'язків, форм територіального зосередження виробництва, видів мотивації аграрної регіональної діяльності. Попри всю важливість дослідження територіальної організації основних типів сільськогосподарських підприємств, суспільно-географічні чинники розвитку сільського господарства на рівні адміністративного району поки що недостатньо досліджені із позицій суспільної географії. Аналіз таких чинників дозволяє оцінити сучасну систему використання земель і обґрунтувати шляхи більш повного використання ресурсів сільськогосподарськими підприємствами району. Необґрунтованими залишаються теоретичні та методичні основи виявлення та аналізу сучасних чинників розвитку сільського господарства адміністративного району.

В українській та зарубіжній суспільно-географічній літературі є ряд праць, в яких висвітлюються питання суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства. За теоретико-методичну основу

дослідження взято наукові розробки Е. Алаєва, Г. Балабанова, П. Борщевського, М. Влах, І. Горленко, Я. Жупанського, Ф. Заставного, О. Заставецької, М. Ігнатенко, І. Левицького, В. Нагірної, М. Паламарчука, М. Пістуна, С. Писаренко, Ю. Пітюренка, І. Пушкара, В. Руденка, Л. Руденка, О. Топчієва, О. Шаблія, Р. Язиніної та інших учених. Водночас вивчення суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства на рівні адміністративного району не проводилося, що й визначило актуальність проблеми дослідження.

Метою статті є дослідження структури та виявлення впливу суспільно-географічних чинників на напрямки розвитку та територіальну організацію сільського господарства Зборівського району.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямом вивчення розвитку та територіальної організації сільського господарства адміністративного району є виробничо-територіальна організація сільськогосподарських підприємств. На рівні адміністративного району організація сільськогосподарських підприємств відображає найбільш важливі ознаки їх спеціалізації, розміщення, зв'язок із природним середовищем, соціально-економічними та правовими змінами, які відбуваються в державі та конкретному адміністративному районі.

Незважаючи на наявність ґрунтового теоретичного надбання світової науки й досить плідне дослідження суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства сучасними вітчизняними вченими, в цій проблемі залишаються багато нерозв'язаних питань. Аналіз наукових праць свідчить про відсутність комплексних досліджень суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства адміністративного району у системі ринкових відносин, а найважливіші теоретичні, методичні проблеми аналізу, незважаючи на актуальність їх вирішення, залишаються недостатньо дослідженими. Тому важливо своєчасно й адекватно відреагувати на об'єктивні потреби організації сільськогосподарських підприємств адміністративного району на сучасному етапі господарювання. Це вимагає активізації цього процесу, надання йому комплексного характеру.

Сільське господарство є важливим об'єктом суспільно-географічного аналізу. Воно є формою організації людської діяльності, яка базується на приватній чи державній формі власності, на засобах виробництва, має свою спеціалізацію і відіграє певну роль у суспільному поділі праці, приймаючи участь у ринкових відносинах [4].

Дослідження суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства адміністративного району є складним процесом за

охопленням питань, використанням показників, їх аналізом та синтезом [12]. Тому методичний шлях дослідження суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства адміністративного району необхідно розділити на окремі, але логічно пов'язані етапи.

На першому етапі розробляється понятійно-термінологічний апарат дослідження, розкривається суть досліджуваного об'єкта, його основні риси, виявляються принципи формування й організації сільськогосподарських підприємств адміністративного району, системні зв'язки між ними, критерії типізації, роль окремих сільськогосподарських підприємств у територіальній організації сільськогосподарського виробництва території [1].

На другому етапі вивчається суспільно-географічна ситуація в досліджуваному районі. Здійснюється збір статистичної інформації про структуру земельного фонду адміністративного району та його використання в сільськогосподарському виробництві; посівні площі та їх структуру; основні галузі рослинництва і тваринництва, їх економічні показники; інвестування галузей сільськогосподарського виробництва; типи підприємств, що склалися в результаті реформування економіки району, та їх результативні показники [9]. Крім цього, слід вивчити питання кількості і розміщення населення, його зайнятість, матеріальний стан; транспортні умови; збут готової сільськогосподарської продукції [12].

Найбільш відповідальним і складним є заключний етап дослідження. Він синтезує попередні аналітичні розробки і вимагає використання цілого ряду методичних підходів і спеціальних методів дослідження. Для дослідження суспільно-географічних чинників розвитку сільського господарства окремого адміністративного району у першу чергу шляхом вивчення спеціалізації окремих територій, характеру природних умов, інтенсивності використання сільськогосподарських угідь, їх продуктивності необхідно виявити організацію та напрямки сільського господарства [1]. Після цього встановлюють, які типи сільськогосподарських підприємств їх формують і яке співвідношення між ними у виробництві певних видів продукції [3]. При цьому доцільно виявити основні господарства адміністративного району – виробники товарної продукції, допоміжні, обслуговуючі, супутні та інші [5].

Сільське господарство домінує в господарському комплексі Зборівського району. 78,6% земельного фонду району – це землі сільськогосподарського призначення. На території діють державні сільськогосподарські підприємства, приватні підприємства, господарські товариства, фермерські господарства, домашні

господарства населення. Господарства району вирощують пшеницю, ячмінь, гречку, цукрові буряки, картоплю та овочі, також розвинуті м'ясо-молочне скотарство, свинарство, птахівництво, рибництво. Найбільші промислові підприємства району базуються на використанні місцевої сільськогосподарської сировини (спиртозавод, СП «Добра вода», українсько-в'єтнамське підприємство «Весна», шкіргалантерейна фабрика, завод продтоварів, ПП «Весна»), чи забезпечують функціонування агробізнесу (ВАТ «Агропромтехніка» та ін.) [8].

Земельний фонд Зборівського району становить 97,7 тис. га. З них, 75,8 тис. га (77,6%) займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності території адміністративного району. Розораність земель в Зборівському районі становить 57,5%. В структурі земельного фонду району сільськогосподарські підприємства займають 19,1 тис. га (19,6%), землі громадян у власності і користуванні – 49,9 тис. га (51,0%) [11].

В процесі реформування земельних відносин землі державної власності Зборівського адміністративного району складають 41,7 тис. га (42,8%), землі приватної власності – 55,9 тис. га (57,2%), колективної – 0,02 тис. га (0,02%). В тимчасовому користуванні на умовах оренди знаходиться 31,6 тис. га, або 32,3%. Зареєстровано 12145 договорів оренди на земельні ділянки (паї) площею 23,9 тис. га, що становить 50% від загальної площі розпайованих земель 48,5 тис. га (з них, ріллі – 40,9 тис. га). В Зборівському районі 1494 громадян власників земельних часток (паїв) обробляють їх самостійно на площі 3,3 тис. га. [2].

Незважаючи на наявність наукових розробок щодо способів оцінки системи чинників і механізму їх впливу на формування і розвиток сільського господарства Зборівського району, окремих сільськогосподарських підприємств, їх територіальний аспект ще мало використовується в практиці планування на місцях через недостатнє врахування географічних методів управління (зокрема, районування, картографування, виробничо-територіальна типізація). Тому даній проблемі потрібно приділяти увагу.

Під час проведення наукового дослідження нами виявлено вплив різних суспільно-географічних чинників на розвиток сільського господарства Зборівського району (див. табл. 1).

Соціально-економічні чинники розвитку сільського господарства обумовлюють інтенсивність та рівень розвитку сільськогосподарського виробництва в різних виробничих типах господарств.

Таблиця 1

Вплив суспільно-географічних чинників на розвиток сільського господарства Зборівського району

Чинники виробничо-територіальної організації сільського господарства	Вплив чинників на:		
	формування галузей сільського господарства	функціонування сільського господарства	територіальну організацію сільського господарства
1. Освоєність території	+	-+	+
2. Рівень розвитку господарства	+–	+	+
3. Форми суспільної організації виробництва	-+	+	+
4. Населення і трудові ресурси	+	+	+
5. Транспортні умови	-+	+	+–
6. Використання досягнень НТП	–	+	+–
7. Розвиток ринкових відносин	+	+	+
8. Матер.-технічне і фінансове забезпечення	+	+	-+
9. Інвестиції	–	+	-+

Примітка: + значний вплив, +– опосередкований вплив, –+ незначний вплив або вплив відсутній.

Висновки. Отже, дослідження чинників розвитку сільського господарства адміністративного району є важливим інструментом суспільно-географічного вивчення сучасного аграрного виробництва. Враховуючи попередній досвід суспільно-географічних досліджень, запропоновано критерії організації сільського господарства адміністративного району, до яких віднесено: рівень спеціалізації сільськогосподарських підприємств, форми власності, види зв'язків, інвестиційна привабливість, територіальне розміщення, масштаби охоплення ринків, функціональна залежність, характер використання робочої сили, відношення до вирішення продовольчого забезпечення. За запропонованими критеріями визначено низку суспільно-географічних чинників, що впливають на розвиток сільського господарства Зборівського району.

Список використаних джерел

1. Белей С. І. Актуальні проблеми відродження сільськогосподарського виробництва регіону. Агроінком. 2012. № 10-12. С. 1-65.

2. Герасимів З. М. Еколого-географічні особливості землекористування Зборівського адміністративного району. Наукові записки ТДПУ. Серія: географія. Тернопіль, 2004. №2. С. 153-158.
3. Домбровський С. Ф., Тараненко Л. С. Державне управління сільським господарством в Україні (правові аспекти): навч. посіб. Хмельницький: ХУУП, 2015. 397 с.
4. Економіка підприємств АПК: навч. посіб. / за ред. С. Л. Дусановського, М. А. Горлачука. Тернопіль : Горлиця, 2012. 250 с.
5. Іванух Р. А., Дусановський С. Л., Білан Є. М. Аграрна економіка і ринок. Тернопіль : Збруч, 2013. 306 с.
6. Лупенко Ю. О., Саблук П. Т., Федоров М. М. Результати і проблеми реформування сільського господарства України. Економіка АПК. 2014. № 7. С. 26-38.
7. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери : монографія. Ужгород : ІВА, 2015. 400 с.
8. Офіційний сайт Зборівської районної ради [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zborivrayrada.org.ua>.
9. Руліцька К. Сільськогосподарські підприємства: аналіз діяльності та тенденції розвитку : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2013. 212 с.
10. Сахацький М. П. Проблеми відродження сільського господарства: монографія. К. : ІАЕ, 2010. 304 с.
11. Сільське господарство Тернопільської області: статистичний збірник. 2018 рік. Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2017. 180 с.
12. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. К. : ННЦ ІАЕ, 2012. 218 с.

Леонтюк М.

*магістрант II курсу спеціальності 106 Географія
Науковий керівник – викл. Задворний С. І.*

САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Сучасний етап розвитку українського суспільства загострив проблему відродження національної культури і духовності. Поряд із поступовими структурними процесами лібералізації і гуманізації суспільного життя розпочалось духовне відродження нашої держави. Активно почали розвиватись усі сектори вітчизняної економіки, в чому числі й туристична індустрія. Тенденції взаємодії і використання культурної спадщини в рамках культурно-пізнавального туризму є однією з найбільших і найприбутковіших форм соціально-економічного розвитку територій. Виходячи із реалій та умов реформування територіальної організації влади і місцевого самоврядування (децентралізації), залучення у туристичну діяльність об'єктів культурної спадщини місцевих громад є перспективним процесом.